

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น
ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๙

องค์การบริหารส่วนตำบลคงคามตำบลคงคาม
อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด

ภูมิปัญญาท้องถิ่น

สาขาที่ ๑

ด้านเกษตรกรรม

ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านเกษตร

ด้านชาวสวน โดย นายวีระ รักษาแก่นตรง

นายวีระ รักษาแก่นตรง ประกอบอาชีพเกษตรกรมาเป็นพื้นฐาน โดยมีครอบครัวเป็นหน่วยการผลิต มีแรงงานจากสมาชิกในครอบครัว ไม่ต้องจ้าง อาศัยวัตถุดิบที่มีในชุมชนท้องถิ่น และอยู่อย่างพึ่งพิงกับธรรมชาติ โดยนายวีระ รักษาแก่นตรง จะคิดถึงการผลิตเพื่อให้สามารถเลี้ยงตนเองและ

ครอบครัวได้ก่อนหากมีเหลือจากการบริโภคจึงขาย หรือแลกเปลี่ยนกันภายในชุมชนซึ่งลักษณะวิถีชีวิตแบบนี้สะท้อนให้เห็นถึงการพึ่งพาตนเองของชาวบ้านการพึ่งพิงกันเองในชุมชน

นอกจากนี้ ในการก่อตัวรวมกันเป็นชุมชนหมู่บ้าน สิ่งที่เกิดควบคู่มาด้วยคือ การจัดระบบความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคนระหว่างกลุ่มตนกับคนกลุ่มอื่น ๆ และระหว่างคนกับธรรมชาติรอบตัวตลอดจนระหว่างคนทั้งหลายกับสิ่งเหนือธรรมชาติ สิ่งเหล่านี้ได้หลอมรวมกลายเป็น “วิถีชีวิตของการอยู่ร่วมกัน” สะท้อนให้เห็นถึงการมีองค์ความรู้และภูมิปัญญาของตนเอง การมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ตลอดจนการมีความสามารถและสิทธิ์ในการจัดการทรัพยากรร่วมกันของชุมชน และเหนือสิ่งอื่นใด สิ่งเหล่านี้เองที่เราเรียกว่าการมี “ความสุขแบบชาวบ้าน”

ภูมิปัญญาท้องถิ่น

สาขาที่ ๒

ด้านหัตถกรรม

ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านหัตถกรรม

ด้านทอผ้าพื้นเมือง โดย นางดวงจันทร์ รัตนเกษตร

การทอผ้าเป็นงานหัตถกรรมที่มีการสืบทอดต่อกันมาตั้งแต่อดีต เป็นภูมิปัญญาที่อนุรักษ์กันมาตั้งแต่รุ่นคุณย่าคุณยาย ซึ่งมีความหลากหลายทั้งรูปแบบ ลวดลาย และสีสันทันที่ต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ตามความเชื่อ และประเพณีวัฒนธรรม โดยกรรมวิธีทำให้เกิดลวดลายในผ้าไหมไทย

ในสมัยโบราณทุกครัวเรือนมีการทอผ้าไว้ใช้สอยกันเอง คุณยายดวงจันทร์ รัตนเกษตร ได้รับการถ่ายทอดกรรมวิธีการทอผ้าจากบรรพบุรุษ และคุณยายยายมักเป็นผู้รับหน้าที่อบรมและถ่ายทอดวิธีการ และประสบการณ์ในการทอผ้าแก่ลูกหลาน จนกลายเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่รับการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง

การทอผ้าพื้นเมือง เป็นอาชีพที่กว่าจะถักทอเป็นผืน มีทั้งปลูกหม่อน เลี้ยงไหม เก็บไหม ออกแบบ ย้อมสี ลายผ้า ทอเป็นผืนใช้เวลาและมีความประณีต ใส่ใจทุกขั้นตอน และผ้าแต่ละผืนจะมีเอกลักษณ์ในตัวเอง ซึ่งคนทอผ้า มีความภูมิใจในผ้าทอแต่ละผืน หมายถึงว่าเส้นใยของผ้า คือชีวิตของคนทอผ้า ถ้ามีคนรุ่นใหม่สืบสานงานทอผ้ามาก ๆ จะทำให้ภูมิปัญญาด้านนี้อยู่ยั่งยืน

ภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน

ด้านเครื่องจักรสาน โดย นางสาวพิมวรัญช์ วงศ์สีแก้ว

ภูมิปัญญาท้องถิ่นสร้างอาชีพให้กับคนท้องถิ่นมานานจากรุ่นสู่รุ่น หนึ่งในภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์และยังเป็นที่นิยมในการนำมาประยุกต์ต่อยอดก็คือ เครื่องจักรสาน ที่มีเอกลักษณ์จากฝีมือ และความคิดสร้างสรรค์ของคนในชุมชน

นางสาวพิมวรัญช์ วงศ์ศรีแก้ว เป็นอีกหนึ่งภูมิปัญญาที่ได้รับการสืบทอด ที่มีการต่อยอดออกมาเป็นผลิตภัณฑ์หลากหลายรูปแบบ จากวัสดุที่หาได้ในปัจจุบัน โดยใช้องค์ความรู้เดิมที่ถ่ายทอดกันมาจากบรรพบุรุษ เริ่มต้นจากการทำเพื่อใช้ในครัวเรือน จนนำมาสู่การพัฒนาารวมกลุ่มสร้างรายได้ของคนในท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น

สาขาที่ ๓

ด้านอุตสาหกรรม

ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านอุตสาหกรรม

กลุ่มทอผ้า ทำพรมเช็ดเท้า โดย นางละออง กิจมานะ
ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๙ บ้านหนองจิกน้อย

เมื่อเสร็จจากการทำนาแล้ว แม่บ้านจะว่างงานนั้นจึงมีแนวคิดที่อยากจะสร้างรายได้ เพื่อจะ นำมาใช้จ่ายในครอบครัว ประกอบกับเครื่องอุปโภคบริโภคมีราคาแพง จึงอยากหาอาชีพเสริมมาทำยามว่างงาน

นางละออง กิจมานะ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๙ บ้านหนองจิกน้อย ตำบลดงลาน ได้แนะนำให้ และเผยแพร่วิธีการทำพรมเช็ดเท้าจากเศษผ้าขึ้น และมีการรวมกลุ่มระดมความคิดของคนในชุมชน สามารถทอพรมเช็ดได้ในปริมาณมากขึ้น นำไปจำหน่ายเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว ทำให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และมีผู้ที่สนใจมาเรียนรู้ สร้างรายได้ให้กับประชาชนในชุมชนมากขึ้น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านอุตสาหกรรม

ด้านอุตสาหกรรมทำพิณ โดย นายคำมูล ขาวลาจันทร์
(ช่างหมี)

นายคำมูล ขาวลาจันทร์ (ช่างหมี) ประชาชนผู้สืบ
ทอดและอนุรักษ์การทำพิณเครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสานที่ใกล้จะสูญ
หาย แต่ประชาชนผู้รักหลงใหลเสียงพิณมาตั้งแต่วัยเด็ก
ยังคงสืบสานศิลปวัฒนธรรมถ่ายทอดความรู้ด้านพิณให้กับผู้สนใจ
และทำพิณขาย ตั้งปณิธานจะทำพิณไปเรื่อย ๆ และจะตั้งเป็นศูนย์
ถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านพิณให้กับคนรุ่นใหม่ได้เรียนรู้และ
อนุรักษ์ให้คงอยู่ ก่อนที่จะเลือนหายไป

"พิณ" เป็นเครื่องดนตรีพื้นบ้านที่นับวันจะกลายเป็นตำนาน ที่
คนรุ่นใหม่คิดว่าเป็นเครื่องดนตรีล้ำหลัง

ปัจจุบันบ้านของช่างหมี ได้เปิดเป็นศูนย์เรียนรู้ให้กับผู้ที่
สนใจในเครื่องดนตรีพื้นบ้าน ได้มาเรียนรู้วิธีการทำพิณปลูกฝัง
สืบสาน ถ่ายทอดวัฒนธรรมประเพณีวิถีชีวิตของชาวอีสาน ให้
ลูกศิษย์ เด็ก และเยาวชน ผู้คนที่สนใจที่อยากจะเป็นช่างทำพิณ
ได้มีรายได้เลี้ยงครอบครัวอีกทาง เป็นการถ่ายทอดภูมิปัญญา
ท้องถิ่นเกี่ยวกับพิณ ให้ผู้ที่สนใจได้เรียนรู้ และจะอนุรักษ์ไว้
ตลอดไป

ภูมิปัญญาท้องถิ่น

สาขาที่ ๖

ด้านศิลปกรรม

ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านศิลปกรรม

ปราชญ์ชาวบ้าน ด้านตีตพิน/โปงลาง โดย นายวิทยา เอื้อการ

ดนตรีกับวิถีชีวิตของคนอีสาน เป็นสิ่งที่ได้บอกเล่าถึง บุญประเพณีทางด้านศิลปะและวัฒนธรรม วิถีชีวิตผู้คนในท้องถิ่นนั้น ได้อย่างสนุกสนาน เช่น ประเพณีสู่ขวัญ ประเพณีลงข่วง การละเล่นหมอลำหมอลำแคน ซึ่งทั้งหมดนี้ถูกถ่ายทอดลงบนเครื่องดนตรีที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ ดนตรีจึงเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งซึ่งเป็น ผลผลิตของมนุษย์ที่ได้มีการคิดสร้างสรรค์ขึ้น และมีเอกลักษณ์เฉพาะ ของแต่ละท้องถิ่น ตามสภาพแวดล้อม และความคิดสร้างสรรค์ของ ชาวบ้าน

นายวิทยา เอื้อการ เป็นผู้มีความรู้ความสามารถ และความเชี่ยวชาญในการเล่นเครื่องดนตรีพื้นเมืองอีสาน สามารถเล่นเครื่องดนตรีอีสานได้เกือบทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นโปงลาง พิณ แคน หรือ โหวด เมื่อได้เข้ารับราชการเป็นครู ก็ได้ถ่ายทอดองค์ความรู้เหล่านั้น ให้กับเด็กและเยาวชนทั้งที่โรงเรียน และชุมชน เพื่อให้เด็กและเยาวชนได้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ รู้สึกรักแหงแหงใน ศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นไว้ และช่วยกันอนุรักษ์และสืบสาน ศิลปวัฒนธรรมอันดีนี้ให้คงอยู่สืบไป

นายสรวิศ สีลาเกตต์ เป็นอีกหนึ่งความภูมิใจที่เป็นคนรุ่นใหม่ที่รักและหวงแหนวัฒนธรรมท้องถิ่น สามารถถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านเครื่องดนตรีอีสาน ให้กับเด็กและเยาวชน คนในชุมชนช่วยกันอนุรักษ์และสืบทอดให้คงอยู่ต่อไป

ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านศิลปกรรม

ปราชญ์ชาวบ้าน เป่าโหวด โดย นายสรวิศ สีลาเกตต์

โหวด ลมหายใจที่ดังงามในแดนอีสาน จากคนรุ่นใหม่ นายสรวิศ สีลาเกตต์ ใช้มือข้างที่ถนัดจับโหวดหมุนไปมา เป่าลมลงในท่อนก็จะได้เสียงที่ไพเราะ ลักษณะสຸ້มเสียงของโหวดมีความโปร่งเบาสบาย จึงนิยมใช้บรรเลงเดี่ยวสำหรับเพลงขับกล่อมอารมณ์และร่วมกับวงโปงลาง เพื่อสร้างสีสันของเพลงที่บรรเลง

ภูมิปัญญาท้องถิ่น

สาขาที่ ๘

อื่นๆ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านความเชื่อ ศาสนา ประเพณี พิธีกรรม วัฒนธรรม

อาหารไทย อาหารพื้นบ้าน เป็นต้น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านอื่นๆ

พานบายศรีสู่ขวัญ โดย นายพีรพัฒน์ อุ่นเจริญ
ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๕ บ้านหนองจิก

พานบายศรีที่สร้างสรรค์จากความเชื่อและความศรัทธา นายพีรพัฒน์ อุ่นเจริญ เป็นผู้ที่ชื่นชอบในความงามของพานบายศรี และได้เห็นในงานพิธีต่างๆเลยเป็นจุดประกายทำให้เริ่มเรียนรู้ศึกษาค้นคว้าเริ่มจากการหาใบตอง การพับใบตอง การเข้ารูปของใบตอง การเก็บใบตองให้สวยงาม ได้เรียนรู้มาหลายปีจนเกิดความชำนาญ และก็มีพิธีงานต่างๆในบ้านตัวเองก็ได้มีโอกาสได้แสดงความสามารถของตน

ปัจจุบันนายพีรพัฒน์ อุ่นเจริญ ปราชญ์ชาวบ้าน ด้านพานบายศรี และสรัถัญญะ มีการเผยแพร่การทำพานบายศรีแก่เยาวชน และประชาชนที่สนใจในพื้นที่ เพื่อเป็นการสืบทอดจารีตประเพณีวัฒนธรรมที่ดิงงามไว้ไม่ให้เลือนหายไป และทั้งยังเป็นช่องทางให้กับผู้ที่สนใจมาเรียนทำพานบายศรี ได้เป็นอาชีพหนึ่งที่สามารถสร้างรายได้แล้วยังเป็น การอนุรักษ์ และถ่ายทอดวัฒนธรรมในการทำบายศรีสู่ขวัญอีกด้วย

ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านอื่นๆ

บทสวดสรภัญญะ โดย นายพีรพัฒน์ อุ่นเจริญ ส.อบต.หมู่ที่ ๕ บ้านหนองจิก

“สรภัญญะ เป็นการสวดมนต์ในทำนองสังโยค คือ การสวด เป็นจังหวะหยุดตามรูปประโยค ฉันทลักษณ์ บทสวดจะมีลักษณะเป็นฉันทหรือกาพย์ก็ได้ แต่ที่นิยมกันมากคือ กาพย์ยานี ๑๑ สำหรับเนื้อหาจะเกี่ยวข้องกับศาสนา บาบุญคุณโทษ นิทานชาดก วรรณกรรมท้องถิ่นของอีสาน อาทิ เรื่องพระเวสสันดร กล่องข้าวน้อยฆ่าแม่”

การรวมกลุ่มกันเพื่อสวดสรภัญญะของชาวอีสานถือเป็นการสร้างความสามัคคีในชุมชน โดยมาก จะนิยมสวด ในช่วงวันออกพรรษาเพราะเป็นช่วงที่ว่างเว้นจากการทำนา หรือบางครั้งก็นำมาสวดประชัน กันว่าคณะสวดสรภัญญะ หมู่บ้านใดจะสวดได้ไพเราะ และบทสวดใครจะมีคารมคมคายกว่ากัน

ด้วยกลัวว่าวรรณกรรมพื้นบ้านของชาวอีสาน จะสูญหายไปตามกาลเวลา “นายพีรพัฒน์ อุ่นเจริญ ส.อบต.หมู่ที่ ๕ บ้านหนองจิก” จึงนำการสวดสรภัญญะมาบูรณาการโดยใช้คุณธรรมที่แฝงอยู่ ระหว่างบรรทัดในบท สวดสรภัญญะ ในวรรณกรรมพื้นบ้านจะมีคุณธรรมแฝงอยู่หลายข้อ จึงได้หยิบยกสิ่งใกล้ตัวมาใช้ในบทสวด เป็นการ เรียนรู้รากฐานที่ต้นมืออยู่ ซึ่งเด็กและเยาวชนจะผู้ที่ขับเคลื่อนในการถ่ายทอด มรดกของท้องถิ่นตนเอง จึงถือเป็นกำลัง หลักสำคัญที่จะช่วยสืบสานวรรณกรรมพื้นบ้านให้คงอยู่คู่ท้องถิ่น ของตนต่อไป

ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านอื่น

พิธีพราหมณ์ บทเชษฐขวัญ โดย นายสมหมาย พินิจงาม

พิธีบายศรีสู่ขวัญตามวัฒนธรรมอีสานหรือภาษาท้องถิ่นดั้งเดิมอีสานเรียกว่า บาศรีสูตรขวัญ เป็นประเพณีดั้งเดิมที่เชื่อว่าจะเป็นสิริมงคลเกิดความสุขสวัสดิกับผู้รับขวัญหรือเจ้าของขวัญ

พิธีบายศรีสู่ขวัญเป็นเรื่องเกี่ยวกับขวัญและกำลังใจซึ่งบรรพบุรุษของชาวอีสานได้เห็นความสำคัญของจิตใจมาก การดำเนินชีวิตแทบทุกอย่างต้องอาศัยพลังจิต เพื่อจะได้ช่วยให้มีจิตใจที่เข้มแข็ง มีสติสัมปชัญญะที่มั่นคง ซึ่งจะก่อให้เกิดปัญญาและความมุ่งมั่นทุ่มเทไปสู่เป้าหมายสามารถเอาชนะฟันฝ่าอุปสรรคที่อาจจะเกิดขึ้น จึงเป็นมรดกทางภูมิปัญญาที่ควรถือปฏิบัติสืบทอดกันต่อไป

นายสมหมาย พินิจงาม ผู้นำทางพิธีกรรม เพื่อประกอบพิธีกรรมต่างๆ เสริมความเป็นสิริมงคลด้วยบทสู่ขวัญที่ใช้ถ้อยคำไพเราะ สละสลวย ทำนองอ่อนหวาน น่าฟัง มุ่งสอนให้ประพฤติแต่สิ่งดีงาม รวมทั้งสร้างกำลังใจในการดำเนินชีวิต และ เชื่อมผู้คนในชุมชนให้เป็นหนึ่งเดียว

ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านอื่นๆ

พิธีพราหมณ์ บทเชิญขวัญ โดยนายคำพอง จันทรเสถียร

พิธีการบวงสรวงเทพยดาหรือองค์เทพต่างๆ มีการทำกันมาเนิ่นนานแล้ว ซึ่งผู้ประกอบพิธีก็คือพราหมณ์เป็นชายหนุ่ม ขาว ห่มขาว อย่าง “นายคำพอง จันทรเสถียร” ที่ขึ้นชื่อว่าเป็นเจ้าพิธีพราหมณ์ที่เป็นที่รู้จักของคนในพื้นที่ตำบลดงลานเป็นอย่างดี

นายคำพอง จันทรเสถียร เป็นผู้ประกอบพิธีกรรม จะเป็นที่เคารพของคนในหมู่บ้าน การประกอบพิธีจะนำงาช้าง ห่มขาว หรือห่มผ้าขาวม้าในการประกอบพิธีกรรม ส่วน ในการประกอบพิธีจะทำการกล่าวสรรเสริญพระพุทธรูปคุณ พระ ธรรมคุณ พระสังฆคุณ แล้วจะมีการอัญเชิญอันวอนเทวดา เป็นภาษาบาลี ในการประกอบพิธีส่วนใหญ่จะมีการทำบายศรีสู่ขวัญ ในงานต่างๆ ดังนี้ เช่น งานบวช งานแต่ง งานขึ้นบ้านใหม่ งานบวช งานเลื่อนชั้น ตำแหน่ง ในการบายศรีโดยหมอสูด ขวัญหรือหมอพราหมณ์ จะมีเครื่องบายศรีที่ทำด้วยใบตองสด พร้อม มีการเตรียมขนม กล้วย ข้าวเหนียว ฝ้ายผูกแขน เพื่อใช้ในการประกอบพิธี เมื่อสูดขวัญเสร็จแล้วจะมีการนำฝ้ายผูกแขนมาผูกเพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลแก่ผู้ประกอบพิธี เพราะเป็นพิธีกรรมเหล่านี้จะสร้างความหวัง เป็นประจักษ์นัยทิพย์ ซอโลมใจสำหรับคนที่กำลังเผชิญการปรับเปลี่ยนของชีวิตในทางใดทางหนึ่งให้แน่นแฟ้นมีความแข็งแกร่ง มีพลังทางจิตวิญญาณ มีความอบอุ่น จากน้ำใจของผู้ที่อยู่แวดล้อม สะท้อนการโอบอุ้ม เอื้ออาทรต่อกันของ ผู้คนในสังคมอีสาน

